

To cite this Article:

NYNKE VAN DER SCHAAF. "Translating Stefan Hertmans", *The AALITRA Review* Volume 11, 2016, 114-127.

aalitra.org.au

Australian Association for Literary Translation

Stefan Hertmans is a novelist, poet, philosopher and essayist of note in his native Belgium. He is Flemish and writes in the Dutch language, though naturally, in bilingual Belgium, he is also fluent in French. His work has long been available in translation within the European cultural world, but so far only *Intercities*, a book of travel essays, has been published in English for the general market. This is about to change.

In August 2013 *Oorlog en terpentijn* was published, a magnificent work of fiction inspired by the World War I diaries of Hertmans' grandfather. It is the story of a small man in the Great War, a man who longs all his life to become an artist. The book was an immediate success in the Netherlands and Belgium, and by the end of September 2013 was in its fourth reprint. At the Frankfurt Book Fair in October, translation rights were rapidly sold to eminent international publishing houses in France, Germany, Italy, Scandinavia, the UK, America and Australia amongst others. The book is scheduled for release in its English translation in 2016; its title will be *War and Turpentine*.

The book I have translated, with the consent and cooperation of the author, is an earlier novel entitled *Naar Merelbeke*, English title *To Blackbird Creek*. Recently Stefan Hertmans wrote me the following illuminating comment regarding *Naar Merelbeke*, and I translate: "That book is a first 'genealogical proof', there still in the form of a grotesque fairytale, which now in *War and Turpentine* becomes a true epic." *To Blackbird Creek* is the beguiling story of a young, unnamed boy, growing up in a polder village during the 1950s and 60s. He's a sensitive boy, creative, with a vivid imagination, not too sure of his place in the world, and so on. The story is told in the first person and this allows for the reality shifts, time shifts, blurring of lines, dreams and fantasies, which inhabit the boy's mind. Throughout we hear a hint of the narrator's adult voice, giving an edge to the story. In the first chapter a calamity befalls the young boy; he has been dozing, all alone, in a charmed spot in the vast polder, when on the way home, he loses his right leg in a most bizarre manner. This sets up the sense of ambiguity that pervades the novel – can this be true? Stylistically this expresses itself in a light ironic tone, conveyed by misunderstandings, innuendos, *double entendres*, translingual puns and hidden meanings. Clearly the translator has to be alert to this linguistic playfulness.

In the three consecutive chapters I have chosen, we are introduced to the enigmatic figure of uncle Doresta. His very name poses a challenge to the translator, its meaning not made manifest until the end of the novel, when an intricate Flemish dialect wordplay is revealed. How to convey this in English? In the end the author and I decided upon Luke Hericums as a good solution, though its ultimate meaning still lies buried within. In the chapter *A Hundred or None*, we are told uncle Hericums' joke about clocks and towers, French punning, which the children understand and enjoy. But a little later, Hericums introduces sexual innuendo in a reference to the "salt and sweet" of French fries and applesauce, and this the boy does not understand. He is confused by the ambiguous remarks, suggestions and actions, which his uncle

presents him with. There is always something in the air when Hericums is around – a foil to the boy’s innocence in the face of his own sexual awakening.

In an earlier chapter, linguistic duality becomes a part of the narrative. It is based on the *double entendre* “valse lente”, which to the Dutch eye reads as a “false spring” and to the French reader as a “slow waltz”. I decided to name the chapter “Valse Lente” (unlike the Dutch original), in the hope of setting up a little tease for the French-literate English reader. Then I proceeded to the punch line, where Hericums reveals to the boy the other meaning of the words he has written, a slow waltz. Of course he mocks our little hero in the process: and what would you know about a slow waltz? Words are no longer reliable, they befuddle, they lose their meaning.

In these chapters we also meet *tante* Alphonsine, Hericums’ wife. She is French, from Rouen, and speaks French exclusively. Language here becomes an indicator of class, of superiority, of otherness. Whenever she speaks I have chosen to retain the italicized French words, followed by a translation for the English reader (the author does not provide a translation in the original). Where single French words occur, and they are recognizable, I may let them be, in order to involve the reader in this bilingual world, for example “tante” for ‘aunt’. Distinctions between Dutch, Flemish, regional dialect and argot are tackled on an individual basis. A case in point is the description of Hericums’ daughters as “wreed schoon”; literally this means “cruelly beautiful”, but in Ghent the adverb is now commonly used to indicate “very”. I considered this too tame and settled on “devastatingly beautiful”. Again, I have chosen to use “uncle” Hericums as designation, but “nuncle” in spoken dialogue, a nod to the Flemish “nonkel”.

This novel is interspersed with lyrical passages of great beauty – the death of the boy’s grandmother, the silent flooding of the village plain, the birches of the Russian steppes. There is a taste of this descriptive exuberance in the chapter “The Military Parade Ground”, where the boy dreams of an underground city – frantic activity and human warmth under the surface of the earth, wind-swept desolation above, reality turned on its head. In other passages, the smooth surface of the water hides a treacherous space, where you might lose your way, drown or suffocate.

Indeed, water is ever-present. The unique nature of the polders, reclaimed land, open and low-lying, intersected with drainage channels, provides a particular challenge to the translator. The nature and names of a native landscape always do. In this context, I wish I could find a worthy equivalent for the word “sloot”. The ancient man-made watery ditches of the lowlands, lined with reeds and covered with duckweed, brim with life; birds, fish and frogs populate them, children catch tadpoles, youths leap over them, lovers lie in their lee, everyone skates when winter freezes them over. “Ditch” hardly seems an adequate word here, yet it is enlivened by Stefan Hertmans’ rich storytelling.

Naar Merelbeke, its name holds an illusion. And so the translation of the title must be literal, *To Blackbird Creek*.

Naar Merelbeke
Stefan Hertmans

Honderd en Zonder

Als Doresta langskwam, veranderde het hele huis. Mijn moeder werd een beetje een jong meisje, ze hing aan de hals van haar halfbroer, het huis werd vervuld van sigarerook, mijn grootvader dronk met Doresta van 's ochtends vroeg al *Elixir d'Anvers*, er werd over vroeger gesproken, de tafel werd elke dag feestelijk gedekt, Doresta stond soms alleen in de *serre* en las zichzelf in het Frans hardop gedichten voor, schoot dan in een bulderende lach, schudde het hoofd om wat hij had gelezen bij die *gaillard van ne Rimbaud*, sloeg mijn vader op de rug en noemde hem *ne goeie garçon*. Op een dag kwam hij van een wandeling terug, zag mijn moeder in de keuken bij het fornuis bezig, liep omzichtig naar de pomp, stak er zijn hand onder, en streelde haar toen over haar wang. Wel meisje, zei hij, ik ben just efkens gaan pipi doen, maar ik kan het niet laten u te strelen zie. Mijn moeder sloeg hem gilletjes slakend van zich af. Zo kende ik haar niet.

Doresta had vroeger in Tournai gewoond, in het Vlaams Doornik, maar dat vond hij maar flauw. Tournai, dat was zijn stad, een provinciestad met stand en trots, met een kerk die *cinq tours et quat' cent cloches* had, vierhonderd klokken dus, zoals hij niet naliet te zeggen, waarop wij het grapje moesten verbeteren en zeggen *quat' sans cloches, nonkel!* Want de kerk van Doornik had jammer genoeg maar één toren met een klok. Zo, helemaal als die torens die zagezegd vijf honderd klokken hadden maar uiteindelijk vier torens zonder klok bleken te zijn, op diezelfde manier galmde Doresta zelf. Alles leek beter, opwindender, spannender dan het feitelijk was. Nonkel Doresta had iets van een tovenaer, dat was me als kind al duidelijk geweest, en toen hij later op die ongelooflijke manier aan zijn einde kwam (iets waarover ik pas hoorde toen ik al lang geen kind meer was), werd eigenlijk iets absurds bevestigd, al had hij

To Blackbird Creek
Stefan Hertmans
Translated by Nynke van der Schaaf

A Hundred and None

Whenever Hericums came by, a change would come over the whole household. My mother would be like a young girl, she'd wrap her arms around the neck of her half-brother, the house was filled with cigar smoke, my grandfather would drink *Elixir d'Anvers* with Hericums from early morning, there was much talk about the past, the table was set festively every day, Hericums would occasionally stand alone in the sunroom reading French poems out loud to himself, and then bellow with laughter, shake his head in astonishment at the poem he'd just been reading by that *knave of a Rimbaud*, slap my father on the back and call him *ne goeie garçon* – my good man. One day he came back from a walk, saw my mother busy at the stove, walked circumspectly to the pump, put his hand under it, and then came over and stroked her cheek. Well girly, he said, I've just had a pee, but I can't help it, I just have to stroke you, see? My mother shook him off, squealing with laughter. I had never seen her like that.

Uncle Hericums had formerly lived in Tournai – Doornik in Flemish, but he thought that was a bit feeble. Tournai, that was his town, a provincial town of proud standing, with a church which had *cinq tours et quatre cents cloches*, that is five towers with four hundred clocks, as he would not fail to say, whereupon we had to correct his little joke and say *quat' sans cloches, nuncle!* That is, four without clocks, because the church of Doornik, sad to say, had only one tower with a clock. So, just like those towers, which ostensibly had five hundred clocks, but in the end were four towers without clocks, in the same manner Hericums himself boomed forth. Everything appeared better, more exciting and thrilling than it really was. Uncle Hericums had something of the magician about him, that had been clear to me even as a child, and when later he met his

daar waarschijnlijk minder de hand in gehad dan de bedoeling was.

Doresta was sinds kort weduwnaar, maar dat hij daarom alleen maar triest of neerslachtig zou zijn, dat was een misrekening van onze kant. Wel had hij nu meer tijd om langs te komen. Want Doresta was van plan tenminste enkele weken te blijven logeren. Zijn vrouw was een dochter van goeden huize geweest, de dochter van de burgemeester van Rouen, een beetje lichtzinnig en mooi, en eentalig: ze sprak uitsluitend *en français*. Doresta deed alles voor haar, behalve ophouden andere vrouwen het hof te maken. Hij maakte het eten klaar, deed de boodschappen, maakte het huis schoon, kocht dure spullen voor haar, en tante Alphonsine bleef in haar stoel zitten tronen en lachen. Ze hadden een riante burgerwoning achter het grote militaire oefenplein, en vanuit hun veranda kon je nog een aftandse tank zien staan, toen in de jaren vijftig. Ze hadden *chauffage uit Brussel*, twee beeldschone dochters die me waanzinnig verlegen maakten, en nonkel Doresta maakte *pommes frites* met appelmoes voor ons, zodat ‘we leerden dat zoet en zout goed samengaan, onthou dat maar voor later menneke’. Waarop het gezelschap in een voor mij onbegrijpelijk gegrinnik uitbarstte.

Doresta had een eervolle militaire carrière achter de rug. Hij liep met verende pas met mijn vader en grootvader over het oefenplein in Tournai terwijl tante Alphonsine een kleine siësta nam – nog zoiets wat me helemaal onbegrijpelijk voorkwam: bij ons thuis ging niemand slapen overdag.

Ach – Tournai op zondag, nog bijna geen auto’s, de geur van paardemest op het oefenplein, het Delfts blauw in het hoge toilet, mijn giechelende nichtjes, en dan die ene keer dat we naar de zolder geslopen waren en we daar een onbegrijpelijke installatie zagen staan, alles van Doresta, met kolven en glazen, met meetlatten en kruidenpotten, met dikke vieze vloeistof, met

end in that unbelievable manner (which I only found out about much later, when I was no longer a child), something absurd was confirmed, even though he probably had less of a hand in it than was intended.

Hericums had not long been a widower, but to think that this would make him a totally sad and dejected figure was a miscalculation on our part. He certainly had more time to call on us now. In fact he planned to come and stay with us for a few weeks. His wife had come from a good family, the daughter of the mayor of Rouen, beautiful and somewhat frivolous, and monolingual: she spoke exclusively *en français*. Hericums did everything for her, except refrain from courting other women. He prepared the meals, did the shopping, cleaned the house, bought her expensive stuff, whilst *tante* Alphonsine sat enthroned on her favourite chair, smiling and alluring. They had a spacious, bourgeois house behind the large military parade ground, and from their veranda, at that time in the fifties, you could still see a dilapidated army tank left there from the war. They had central heating from Brussels, two stunningly beautiful daughters, who made me insanely bashful, and uncle Hericums cooked *pommes frites* – fries with apple sauce for us, so we could “learn that sweet and salt go well together, just remember that for later, little man”. Whereupon the whole gathering burst into chuckles, quite inexplicable to me.

Hericums had enjoyed an honourable military career. He walked with buoyant step across the square in Tournai, accompanied by my father and grandfather, whilst *tante* Alphonsine was taking a little siesta, yet another thing that struck me as inexplicable – at our place nobody ever went to sleep during the day.

Ah – Tournai on a Sunday, hardly any cars yet, the smell of horse manure on the parade ground, the Delft blue of the lofty lavatory, my two giggling cousins, and then that time that we crept up to the attic and came upon an intricate installation belonging to Hericums, with flasks and glasses, with measuring rods and spice pots, with thick,

schraapmessen en scalpels, en op een oude kast een foetus in een fles. Blauw zat het monstertje, als het ware met zijn duim in zijn koude mond, ons aan te kijken met van die grote insektogen, drijvend in een vaaggroene vloeistof. Een van mijn nichtjes wilde de fles van de kast pakken, ze donderde van de bijgeschoven stoel, de fles wankelde, trilde, ging even uit evenwicht, helde over de kastrand boven haar hoofd en bleef toen, nog wat nawankelend, net op de rand toch staan. We vluchtten van de zolder weg. Door het raampje op de hoogste overloop zagen we mijn moeder gearmd met mijn vader lopen, en Doresta liep er met breed zwaaiende gebaren en sigaren rokend naast. Een van mijn nichtjes legde haar arm om mijn schouder terwijl wij hen zo stonden te bespieden. En kijk, achter een struik zagen we tante Alphonsine staan. Ze was aan het bessen plukken, maar het was duidelijk dat ze ook een beetje probeerde te luistervinken wat daar allemaal in het *Flamand* besproken werd. We stonden te giechelen, mijn jongste nichtje pulkte in haar mooie wipneus en keek daarbij stralend uit haar grote bruine ogen. *Tu vois*, zei ze, *ma mère est toujours un peu seule*. Ik knikte begrijpend en rook hoe lekker haar adem was.

We liepen de trappen af en gingen achter elkaar aan zitten op het grote oefenplein. Ik kroop boven op de oude tank en maakte schietgeluiden in de richting van de twee blonde paardestaartjes. Als ze dan even later proestend wegrenden en me geen blik meer gunden, ging ik zitten kijken naar de huizen aan de overkant van het reusachtige plein. Ik zag allerlei diepe sporen in de modder, en in de verte, door de autoloze straten, kwam een man aanlopen met een paard aan de teugel. Kijk, hoorde ik Doresta zeggen, dat is tegen de kolieken in de buik. Ik begreep dat niet goed. Dacht dat het tegen zoiets als de katholieken was. Maar hoe kwamen die in je buik?

Tournai op zondag, Doresta die ons uitzwaaide in de schemer. Misschien, heb ik later bedacht, was dat wel het echte Merelbeke uit mijn droom. Maar dat waren tijden van voor de Grote Muur in mijn leven.

yucky liquid, with scrapers and scalpels, and on top of the cupboard a foetus in a bottle. The little blue monster, floating in a green murky liquid, ogled us with huge insect eyes, its thumb in its ice-cold mouth. One of my cousins wanted to grab the bottle from the top of the cupboard, but she toppled from the chair she'd just pulled up, the bottle wobbled, shook, teetered, tilted over the edge of the cupboard right above her head, and then, still wobbling a little, steadied itself and stayed put. We fled from the attic. From the little window on the highest landing, we could see my mother walking arm in arm with my father, and Hericums beside them, broadly gesticulating and smoking a cigar. One of the cousins wrapped her arm around my shoulder, whilst we were thus engaged in spying on them. And look, behind a shrub we could see *tante* Alphonsine. She was picking red currants, but it was clear that she was also eavesdropping on what was being discussed in Flemish there. We got the giggles, my younger cousin was picking her beautiful little nose as her big brown eyes sparkled at me. *Tu vois*, she said, *ma mère est toujours un peu seule* – my mama is always a little lonely, you see. I nodded understandingly and smelled her sweet breath.

We went down the stairs and, one by one, sat down on the large parade ground. I crawled on top of the old tank and made shooting noises in the direction of the two blond ponytails. When a little later they ran away, snorting with laughter and not giving me a further glance, I began to study the houses at the far end of the gigantic square. I could see all kinds of deep tracks in the mud, and in the distance, through the car-less streets, a man appeared leading a horse. Look, I heard Hericums say, that would be a good remedy for the colic in the stomach. I didn't quite understand that. Thought it had something to do with Catholics. But how did they get into your stomach?

Tournai on a Sunday, Hericums waving us off as evening fell. Perhaps, I later thought, perhaps that was the true Blackbird Creek of my dreams. But those were the days before the Great Wall in my life.

Chagrin d'amour

Later was Doresta naar Rouen verhuisd. Zijn schoonvader bewoonde er nog een veel groter herenhuis, en tante Alphonsine had heimwee. Heimwee naar Frankrijk, naar het pleintje in Rouen, naar Normandië, naar de Seine, naar haar moeders taartjesmanie, naar de notariële waardigheid van haar vaders werkkamer, naar de geur van parket dat al vijftig jaar met boenwas werd doordrenkt, naar de roddeltjes met haar *maman*, naar het leven van de betere stand, want ze vond nog steeds dat ze Doresta een groot cadeau had gegeven door hem haar *jeunesse* te schenken, zij die veel beter had kunnen krijgen. Ik zie u alleen graag voor wat ge zijt, zei Doresta tegen haar, en zij zei dat het voor haar *justement la même chose* was.

En toch is ze niet uit heimwee teruggekeerd, maar uit koleire.

Er moeten zich heel wat furieuze ruzies hebben voorgedaan achter die vreedzaam lijkende façade, achter die zondagse burgerlijke helderheid, en soms kwam Doresta in grote woede een paar dagen bij ons logeren. De eerste dag hoorde ik dan in de keuken opgewonden gesprekken, waarin meer dan eens woorden vielen als *verwend*, *pretentieux*, *ondankbaar* of *geruïneerd*. Maar dan, door het gezelschap van mijn ouders en grootvader, door zijn wandelingen en de *compagnie*, werd zijn humeur op een dag weer zo aanstekelijk vrolijk dat hij begon terug te verlangen naar ons *Alphonsinneke*, en dan stuurde hij haar een telegram vanuit het postkantoor in ons polderdorp, om te zeggen dat het voor *toujours* was met haar en dat die anderen allemaal niet meetelden. Die anderen, dat is ons Alphonsine uiteindelijk te machtig geworden. Op een dag vertrok ze met pak en zak naar Rouen en liet hem weten dat ze een andere *amant* had. Doresta zakte in elkaar, was nog maar een schim van zichzelf, snikte en hikte nachten en dagen, zei dat hij *zot ging komen*, *zich ging verdoen*, stuurde telegrammen en bloemen, en hoorde dat ze

The Pain of Love

Later on Hericums moved to Rouen. His father-in-law lived there in an even grander residence, and *tante* Alphonsine was homesick for her place of birth. Homesick for France, for the little square in Rouen, for Normandy, for the Seine, for her mother's craze for little cakes, for the notarial dignity of her father's office, for the smell of parquetry glossed with wax for over fifty years, for the gossiping with her *maman*, for a life of better social standing; she maintained her belief that she had bestowed a great gift on her husband when she granted him her youth, she who could have done so much better. I just like to see you for who you are, Hericums said to her, and she said that it was exactly the same for her.

And yet, it was not out of homesickness that she returned to Rouen, but out of vexation.

Some pretty fierce arguments must have taken place there behind that seemingly peaceful façade, behind that bourgeois Sunday propriety. Sometimes Hericums would come and stay with us for a few days at a time, in a state of great fury. The first day I would overhear heated discussions in the kitchen, in which words such as *spoilt*, *pretentious*, *ungrateful* and *ruinous* were uttered more than once. But then, due to the presence of my parents and grandfather, due to the long walks and the *compagnie*, his mood gradually became contagiously happy again, and he began to long for his *sweet little Alphonsine*, and then he would send a telegram from the post office in our village in the polder, to say he was dedicated to her forever, *toujours*, and that all the others did not count. But those others were, in the end, too much for our Alphonsine. One day she left for Rouen taking with her the whole caboodle, and let it be known that she had another *amant*, another lover.

Hericums fell to pieces, he became a shadow of his former self, sobbed and spluttered night and day, swore that he was

daar in Rouen allemaal schande spraken van hem, dat hij een hoerenbok was die zo'n schoon vrouw had opgesloten en mishandeld. Doresta kon daar niet tegenop. Hij, die zijn hele leven met ouderwetse militaire eergevoelens voor haar had gezorgd en haar op een *piëdestal* had gezet zoals hij altijd zei, ging nu door voor een vuilak, een vrouwenonderdrukker en een genieperd. Op een dag kwam een man op straat naar hem toe en siste: Awel, klootzak, ge hebt wat ge verdient he, uw schoon madam poept met een Fransman.

Doresta moest toen twee weken in ons polderdorp komen uithijgen van ellende. Het was duidelijk dat hij Alphonsine nog steeds aanbad, maar wellicht had hij haar met een van zijn *folies* zozeer gekwetst dat het haar te machtig was geworden. Hij jankte en kermde als een klein kind, en ik, die maar amper de kinderjaren was ontgroeid, vond dat het ergste wat ik ooit had gezien, zo'n jankende grote vent. Het deed me denken aan mijn eigen vader onder de pruimeboom, toen hij in het midden van zijn leven in een groot donker woud vertoefde en een hartaanval kreeg.

Binnen een halfjaar were Doresta zo grijs als een duif. Hij was genezen van zijn flirterige vrolijkheid, maar dat vond iedereen nu net onnatuurlijk en ziekelijk voor hem. Hij stuurde telegrammen naar Rouen, maar er kwam niets terug.

Het is nooit meer echt goed gekomen met die twee. De kinderen waren mee naar Rouen, en ten slotte ging Doresta er zelf ook heen. Hij sprak met haar ouders, zag zijn Alphonsine in een glimp op de gang en moest toen zo hard blèren dat ze hem *un petit cognac* moesten geven. Jaren later, wanneer hij een vrouw zag die zelfs maar in de verte op haar leek, kreeg hij een rare waterige blik, zei *jaja menneke, zout met zoet*, en begon in zijn blauwe ogen te wrijven alsof hij ze uit hun kassen wilde drukken. Dan haalde hij luidruchtig snot op, hief het hoofd in de nek en begon over iets anders. We hebben gehoord dat hij Alphonsine daar in Rouen uiteindelijk wel regelmatig terugzag. Ze

going crazy, that he would do himself in, sent telegrams and flowers, and heard that in Rouen they were all speaking ill of him, that he was a whore-fucker, who had locked up his beauty of a wife and mistreated her. Hericums couldn't handle it. He who all his life had looked after her with an old-fashioned military sense of honour, had placed her on a pedestal, as he always maintained, was now being accused of being a filthy bastard, an oppressor of women, a nasty piece of work. One day, a man came up to him in the street and hissed: Hey, you piece of shit, you had it coming to you, didn't you? Your good lady is screwing a Frenchman now! Hericums was forced to retreat to our village for a couple of weeks, just to catch his breath in his misery. It was clear that he still worshipped Alphonsine, but apparently he had wounded her so much with one of his *folies*, that it had become unbearable for her. He cried and whimpered like a baby, and I, who had barely outgrown my childhood, thought it was the most terrible thing I'd ever seen, a big bloke, blubbering like that. It made me think of my own father under the plum tree, when in the midst of his life, he dwelled in a great, dark wood and suffered a heart attack.

Within six months, Hericums had gone as grey as a dove. He was cured of his cheerful flirtatiousness, but now everyone found that strange and morbid. He sent telegrams to Rouen, but nothing came back. It was never right again between the two of them. The children had gone to live with their *maman* in Rouen, and in the end Hericums followed them. He spoke with her parents, caught a glimpse of his Alphonsine in the corridor and then wailed so loudly, that they had to give him *un petit cognac*. Years on, whenever he saw a woman who resembled her even remotely, his eyes would take on a pathetic watery gaze, and he'd say: yes, yes *little man, salt with sweet*, and rub his blue eyes, as if he wanted to press them into his skull. Then he would noisily clear his nose, throw his head back in his neck, and begin to talk about something else. We heard that in the end he did see Alphonsine again on a

kwam soms koffiedrinken in zijn klein appartement, ze gingen soms samen naar het theater, ze werden gesignaleerd als ze op zondag samen wandelden in de romantische dorpjes in de omtrek. Maar het was publiek geheim dat hij 'niet meer aan haar mocht komen'. Daar in Rouen, als een militair in ruste, las hij zijn Franse klassieken helemaal opnieuw, dronk likeurtjes in een stemmige *petit bar* twee huizen verder, en jankte om zijn Alphonsine. Zijn kinderen wilden hem niet meer zien. Soms ging hij aan de schoolpoort staan met zijn militaire stramme eer en zijn waterogen. Dan kreeg hij daarna een standje van Alphonsine. Ja, ze heeft haar gram op hem gehaald, en dat zal hij geweten hebben. Het schijnt dat de hele affaire waar het om draaide eigenlijk al afgelopen was voor Alphonsine terug naar Rouen vluchtte om het 'uit revanche met een Fransman te doen'. En dat het dan nog om een *vrouwmen*s ging dat nog niet aan de enkels van Alphonsine kon reiken, enfin, en dat ze het erom had gedaan, om Alphonsine te kunnen raken, die stralende schoonheid die zo vertroeteld werd door haar toegewijde vrouwengek. Doresta had zich zo'n twintig keer per dag geëxcuseerd, haar telkens in zijn armen genomen, haar verzekerd dat het tussen hen *pour toujours* was, lekker eten voor haar gemaakt, haar mee uit eten genomen, cadeautjes voor haar gekocht, een reis naar Joegoslavië georganiseerd.

Niets hielp. Aan een Joegoslavisch strand bracht de nog steeds zeer schone en volslanke Alphonsine opzettelijk, om zich te wreken, een Serviër het hoofd op hol, een kast van een kerel die haar van dat ogenblik bleef achtervolgen. Ook voerde ze sinds die tijd geregeld haast onbetaalbaar dure telefoongesprekken met een verre neef van haar die in Singapore woonde. Doresta voelde zich vreselijk oneerlijk behandeld, en soms hoorde ik hem tegen mijn grootvader vloeken dat ze een *vulgaire verwende bourgeois-teef* was.

Toen Alphonsine stierf, had hij zich met zijn *schoonfamilie* verzoend. Zijn *wreed schone* dochters waren een beetje ouder dan ik, ik zag de foto's die hij meebracht en vroeg

regular basis, there in Rouen. Sometimes she would come and have coffee with him in his small apartment, or they would go to the theatre together, there were reports that they'd been seen taking Sunday walks in romantic little villages in the vicinity. But it was public knowledge that he "couldn't touch her anymore". There in Rouen, like a military man at rest, he read his French classics all over again, drank liqueurs in a sedate *petit bar* two houses down, and wept for his Alphonsine.

His children no longer wanted to see him. Sometimes he would stand at the school gates, with his upright military air and watery eyes. Then he'd get told off by Alphonsine. Yes, she'd got her own back alright, and he knew it. It seems that the affair in question was practically over, even before Alphonsine had fled to Rouen, in order "to do it with a Frenchman, out of pure revenge". What's more, this particular female couldn't hold a candle to Alphonsine, as a matter of fact that was the very reason the woman had done it, to get at Alphonsine, that dazzling beauty, so cosseted by her devoted ladies' man. Hericums had begged her pardon at least twenty times a day, embraced her time and again, assured her that their love was *pour toujours* – for ever, cooked delicious meals for her, had taken her out to dinner, bought her presents and even organized a trip to Yugoslavia for her. It was no use.

On a beach in Yugoslavia, Alphonsine who was still an exceptionally beautiful and shapely woman, made a Serbian bloke lose his head over her, intentionally and in revenge. He was built like a tank and from that moment on kept pursuing her. At that time she also began making impossibly expensive telephone calls on a regular basis with a distant cousin of hers in Singapore. Hericums felt he was being treated in a most unjust manner, and at times I could hear him cursing to my grandfather that she was a *vulgar, spoilt, bourgeois bitch*.

When Alphonsine died, he finally reconciled with his family-in-law. His own *devastatingly beautiful* daughters were a bit older than me, I saw the photos he'd brought

of ik er een kreeg. Awel menneke, zei hij, blijft gij maar van het vrouwvolk af als ge gelukkig wilt zijn. En zeker van die uit Rouen.

Maar hij bleef daar wonen. Hij sprak met vuur over een filosoof uit Rouen, een man die zijn hele leven lang elke dag een pagina had geschreven, stukjes die volgens hem de hele Franse literatuur overtroffen, en hij bekende dat hij daar ook mee was begonnen, zijn gedachten over van alles nog wat opteschrijven, en dat dat *zijne chagrin d'amour* voor Alphonsine kalmeerde.

Het Oefenplein

Ooit had ik een droom waarin de mensen hun steden ondergronds hadden gebouwd. Alles was van een te vol, vervuild en onleefbaar aardoppervlak weggehaald, en beetje bij beetje hadden generaties na elkaar gewerkt, gesleept, gegraven met gigantische apparatuur, om de steden ondergronds uit te bouwen. De veelgelaagdheid van deze labyrinten contrasteerde fel met wat aan het oppervlak gebeurde: tot het laatste restje van de holle, vochtige en sinds lang verlaten gebouwen werd afgebroken, gedumpt of vernietigd. In de plaats daarvan werden groenzones aangelegd. Geleidelijk veranderde het aardoppervlak in een soort kunstmatige nabootsing van wat het ooit moest zijn geweest. Bossen, grasvlakten, wind en stilte waar een eeuw tevoren auto's raasden, treinen tegen elkaar opreden en vliegtuigen crashten, waar sirenes gilden en het altijd stonk naar benzine, teer en olie. Alles weg, vervangen door vergetelheid, en de grote ruimte onder de wolken weer leeg. Ondergronds en vandaar ook moeiteloos onderzees ging nu alles al even druk en hectisch door, alle verkeer raasde elektrisch in reusachtige metro's, over ondergrondse pleinen, door ruimtes van tien verdiepingen onder en boven elkaar. Wie wilde ontsnappen, kon het voor een paar dagen aan de oppervlakte proberen. Maar daar heerste lege hitte, betekeloosheid,

along and asked if I could have one of them. Ah well matey, he said, better leave the ladies alone if you want to be happy. Especially the ones from Rouen.

But he kept on living there. He spoke fervently about a philosopher from Rouen, a man who had written a page a day, his whole life long, little articles which according to him, surpassed the whole of French literature put together, and he confessed that he had begun just such an undertaking himself, writing down his thoughts on random subjects, and that this helped calm his *chagrin d'amour*, his pain of love, for Alphonsine.

The Military Parade Ground

I had a dream in which people built their cities underground. Everything had been removed from the overcrowded, polluted and unsustainable surfaces of the earth, and bit by bit generations of men had been working, lugging, excavating with gigantic machines in order to build these underground cities. The multi-layered nature of this labyrinth contrasted sharply with what was happening on the surface, where the last remnants of the empty, damp and long since deserted houses had been wrecked, dumped or demolished. In their place green zones were laid out. Gradually the surface of the earth changed into an artful imitation of what it once must have been. Forests, expanses of grass, wind and silence where in the previous age cars had raced at speed, trains had collided and planes crashed, where sirens had wailed and where the stench of bitumen, petrol and oil was always in the air. Everything gone, lost in oblivion, the great space under the clouds empty once more.

Underground and therefore undersea as well, everything continued at the same hectic pace, electrically powered traffic sped through gigantic metro systems, across subterranean public squares, through spaces tens of storeys below and above. If you wanted to escape from all this, you could try things out on the surface for a few days. But there barren heat held sway, lack of meaning,

afhankelijkheid van factoren als het klimaat, dingen die steeds onwenniger en onbegrijpelijker geworden waren. Als een knaagdierenkolonie bewoog alles onder de grond, en boven strekten zich jonge, lichtgroene wouden van zilverberken uit. Zwerfkatten, gele honden en kraaien bewogen als schimmen in een lege, droomachtige en hoogst onnatuurlijk aandoende natuur. Maar ondergronds woekerde het ware leven, de warmte, de nabijheid, de opwindende, het gevaar, de communicatie, kortom de menselijke werkelijkheid. Het aardoppervlak leek nutteloos en spookachtig verlaten, een plek die even onvruchtbaar was voor de menselijk bedrijvigheid als de leegte tussen de planeten. Zoals in vroegere eeuwen de diepten van de oceaan ver en onwezenlijk waren, was nu ook het aardoppervlak een lege, onvatbare plek op op de planeet geworden. Maar er was een derde ruimte bij gekomen: de holle ruimte van de planeet zelf, een ruimte zonder stijl of variatie, zonder overzicht of horizon, warm en intiem en onmetelijk tegelijk. En toen ik wakker werd, herkende ik in de besloten drukte van mijn ondergrondse steden en wegen mijn op hol geslagen verbeelding: een tijd tevoren had ik over zoiets gelezen, een gemeenschap waarin lang geleden dezelfde droom van de volledige afgeslotenheid leek te zijn gekoesterd – namelijk in de middeleeuwse hollenkloosters van Kiev.

Toen ik wakker werd, zag ik het vriendelijk lachende hoofd van Doresta bij het open raam. Hij kwam al terug van een lange wandeling langs de vaart en hij zei dat ik moest opstaan omdat de lente zo schoon was als een vrouw. Nonkel Doresta, zei ik terwijl ik nog in bed lag, ik heb gedroomd dat de hele aardoppervlakte was veranderd in het oefenplein in Tournai. Wanneer gaan we daar nog een keer naar toe? Doresta zweeg en keek dwaas en triestig naar binnen. In plaats van mij een antwoord te geven vroeg hij of ik nog in *mijne cahier* schreef, dat ik daar maar in moest opschrijven wat ik nog allemaal van het oefenplein wist. Dat leek me zo'n onzinnig voorstel dat ik me kwaad omdraaide

dependence on such factors as climate and other things that had become more and more strange and inexplicable. Underground, everything moved about like a rodent colony and above ground young, light green forests of silverbirch stretched out. Feral cats, yellow dogs and crows moved like shadows in an empty, dreamlike and seemingly unnatural landscape. But below ground, it was teeming with true life, warmth, proximity, excitement, danger, communication, in brief with human reality. The earth's surface appeared useless and eerily deserted, a place as unsuited to the fruitfulness of human activity as the space between the planets. Just as in previous ages the depth of the ocean had been a distant and illusory domain, now too the surface of the earth had become an incomprehensible place on the planet. But a third space had appeared: the hollow space of the planet itself, a space without style or variant, without overview or horizon, warm and intimate and at the same time, immeasurable. And when I awoke, I recognized in the confined busyness of the underground cities and roads, traces of my own agitated imagination: some time ago I had read about something similar, a community of long ago with the same dream of being completely cloistered from the world – namely the medieval cave monasteries of Kiev.

When I woke up I saw Hericums' friendly face, smiling at the open window. He was back from a long walk along the canal, and he told me to get up. The spring day was as beautiful as a woman, he said. Nuncle Hericums, I said whilst I was still in bed, I dreamed the whole of the earth's surface had turned into the parade ground in Tournai. When can we go back there again? Hericums was silent and looked inside with a sad and foolish expression on his face. Instead of giving me an answer, he asked me if I was still writing in my *cahier*, my notebook, that I should write down everything that I remembered of the parade ground. That seemed such a crazy idea to me, I turned over angrily and pulled the blankets over my head. I fell asleep again and

en de dekens over mijn hoofd trok. Ik viel weer in slaap en droomde dat de schone dochters van Doresta vleugels hadden in de vorm van grote geplooiden berkzaden. Daarmee vlogen ze over het IJzeren Gordijn. Ik hoorde hen giechelen en lachen aan de andere kant. Ik dacht dat ze me uitlachten, en dat het plein van Tournai daar aan de andere kant begon. Maar plots kon ik los door die muur heenlopen, ik kwam eerst in verstikkend duister terecht als was ik in de steen aan het verdrinken, toen kwam ik als het ware boven water, aan de andere kant van de steen. Ik hijgte en snikte nog na. Daar was het oefenplein. Maar het stond vol met lichtgroene berken, waaierende kruinen als ijle bladerwolken, en mijn nichtjes renden voor mij uit. De oudste had een lichte zomerjurk aan, die ging op en neer, ik zag haar benen, en dan plotseling waaide de jurk zo hoog op dat ik haar witte broekje zag. Op dat ogenblik schrok ik wakker, er gebeurde iets daar onder de lakens, iets heets en heerlijks. Mijn moeder kwam binnen en zei dat het ongezond was om zo lang in bed te liggen, en dat nonkel Doresta over mij niet te spreken was.

Het was weer zo'n ongelofelijke dag, licht stond als een huid tegen het glas van de serre, Doresta stond een sigaar te roken in een blauwig waas van tegenlicht, mijn grootvader snoeide zijn druivelaars en mijn moeder was aan het zingen terwijl ze de was te drogen hing. Ik hinkte naar het dorp met mijn krukken, en daar zag ik Margreet door de dorpstraat aan komen fietsen. Ze remde toen ze me zag, dat maakte een kniepend en knarsend kabaal van belang. Daar moest Margreet om lachen. Ik wist niet wat te zeggen, dacht aan het witte broekje uit mijn droom en hoorde niet wat ze zei. Maar omdat ze in haar neus pulkte terwijl ze sprak en me met grote bruine ogen aankeek, moest ik weer aan de zondagen in Tournai denken, lang geleden, nog van voor de Grote Muur, en het was alsof een van mijn nichtjes uit Rouen in de huid van Margreet was gekropen. Omdat ik daar zo sullig stond, gaf ze me een zoen en zei dat ze gauw een keer zou langskomen, morgenmiddag als ik dat goed vond. Ik vond het goed, al kwamen de

gedroomde dat Hericums' beautiful daughters flew over the Iron Curtain with wings of enormous pleated birch seeds. I could hear them giggling and laughing on the other side. I thought that they were laughing at me and that the Tournai parade ground began on the other side. But suddenly I could walk straight through that stone wall, at first I found myself in a suffocating darkness, as if I was drowning in stones and then I surfaced as it were above water, on the other side of the wall. I was still heaving and sobbing. There was the parade ground. But it was full of light green birches, their tops swaying like fleeting clouds of foliage, and my cousins were running ahead of me. The older one was wearing a light summer dress, fluttering up and down, I could see her legs and then suddenly the dress blew up so high that I could see her white panties. At that moment I woke up with a start, something was happening under the sheets, something hot and lovely. My mother came in and said it was unhealthy to be staying in bed so long and that uncle Hericums was not pleased with me.

Again it was such an unbelievably beautiful day, the light stretched like skin against the glass of the sunroom, Hericums was smoking a cigar in a blue haze of backlight, my grandfather was pruning his vines and my mother was singing, as she was hanging up the washing to dry. I hopped along to the village on my crutches, and in the main street I saw Margreet riding towards me on her bike. When she saw me, she braked and screeched to an impressive halt. That made her burst into laughter. I didn't know what to say, thought of the white panties in my dream and didn't hear what she was saying. But because she was picking her nose whilst she spoke, and looking at me with her big brown eyes, I was reminded again of those Sundays in Tournai, long ago, before the Great Wall even, and it was as if one of my cousins from Rouen had crept into Margreet's skin. I stood there like an idiot, and then she kissed me and said she'd come around to my place sometime soon, tomorrow afternoon if that was okay with

woorden bijna onherkenbaar uit mijn mond. Toen fietste Margreet alweer weg, en haar jurkje leek op een berkezaadje.

Nonkel Doresta kwam eraan, heel onverwacht. Hij had gezien dat ik met Margreet had staan praten, enfin, dat Margreet had staan praten tegen de stotterende roerdomp die ik me voelde. Menneke, zei hij, ge moet goed verstaan dat we nooit meer naar het oefenplein gaan. De tijd van *les exercises* is voorbij. Prent dat maar goed in uw kopke. En hij liet me staan waar ik stond en vervolgde zijn wandeling op de veldweg. Ik liep naar huis langs een andere kleine binnenweg. En daar ergens, in het zand, zag ik A.D. geschreven staan, met de punt van een dikke stok. Ik wist meteen dat het een kinderlijk teken van Doresta z'n geheime miserie was: dat hij ooit zo jong was geweest dat hij letters in het zand schreef, en dat hij, nu hij oud geworden was en Alphonsine allang dood, dat weer deed. Ik besloot om nooit meer naar het oefenplein te vragen.

Ik hinkte het erf op. De vroege lente maakte dat het ijzer van het hek heviger geurde dan gewoonlijk.

Mijn moeder zat net bij het het gasfornuis, het was elf uur in de ochtend.

Ze had de lakens van mijn bed gehaald en in de grote wasketel gestopt. Ze keek als een donderwolk en snauwde of ik soms goesting had om ruggemergtering te krijgen. Om wat, vroeg ik. Maar ze liep vol verachting naar de woonkamer. Zelf ging ik in de tuin rondstruinen. En plotseling was ik er zeker van: die smeerlap van een kastanjeboom bewoog zich langzaam maar overduidelijk in de richting van onze nieuwe tuin. Hij stond nog maar een paar meter van de haag verwijderd. Weer, zoals heel lang geleden, wilde ik snokken en rukken om de boom uit de grond te krijgen. Dat was natuurlijk nog onmogelijker: ik had geen steunpunt meer, of beter, ik had net zoals hij maar één steunpunt, en tegen een stam is één been niet opgewassen. Bovendien was die stam al bijna vijftien centimeter dik.

Dus ging ik maar onder zijn openbloeiende takken zitten, onder de

me. I said that was fine, though the words coming out of my mouth sounded like gibberish. Then Margreet rode off again, and her dress looked like a birch seed.

There, coming along the street totally unexpectedly was uncle Hericums. He had seen me talking with Margreet, or rather that Margreet had been talking with a stuttering imbecile. Matey, he said, you've got to understand that we'll never be going back to the parade ground again. The days of *les exercises* are over. You'd better get that into your head. And he left me where I was and continued his walk along the country road. I walked home along a different, smaller backroad. And there, somewhere in the sand, I saw the letters A.H. written with the point of a sturdy stick. I knew straightaway that it was a childish sign of Hericums' secret misery: that he had once been so young as to write letters in the sand, and that now, when he had grown old and long after Alphonsine had died, he was doing it again. I resolved never again to ask him about the parade ground.

I limped into our yard. The early spring made the iron of the gate emit a heavier smell than usual.

My mother was sitting by the gas stove, it was eleven o'clock in the morning. She had stripped the sheets from my bed and shoved them into the big laundry tub. She looked like a thundercloud and snapped at me, did I want to bring some spinal cord disease upon myself, or what? Why Ma? I asked her. But she walked off to the living room, full of disdain. I myself went to potter about in the garden. And suddenly I was sure of it: that bastard of a chestnut tree was shifting itself ever so slowly but surely in the direction of our new garden. It was only a few metres away now from the hedge. Once again, just like long ago, I wanted to tug and pull at the tree, to wrench it out of the ground. Of course that was even more impossible now: I didn't even have a foothold, or rather just like the tree I had only one foothold, and one leg is no match for a tree trunk, a sturdy tree trunk at that, close to fifteen centimetres thick in fact. So I sat down under its budding

uitlopende botten waarvan een dichter ooit heeft gezegd dat het de grootste domheid is van beginnende dichters, dat ze die bloeiende toppen altijd weer met kaarsen vergelijken.

branches, under its spreading bones, on the subject of which a poet once stated, that it is the greatest folly of fledgling poets to persist in comparing those flowering crowns to candles.